

PM OM STIFTELSELAGEN

Inledning

Till skillnad från tillsynslagen ger den nya lagen ett heltäckande civilrättsligt regelverk. Detta är en fördel i förhållande till dagens situation som kan sägas vara präglad av rättsosäkerhet. När det gäller de *grundläggande* stiftelse-rättsliga principerna innebär den nya lagen i huvudsak en kodifiering av gällande rätt. Detta innebär bl.a.

att en stiftelses ändamål måste vara varaktigt och bestämt

att en stiftelsebildning i princip är oåterkallelig

att en stiftelses ändamål endast kan ändras om det föreligger ett beslut om permutation

att en stiftelse inte kan ha några ägare, medlemmar eller "huvudmän" eftersom stiftelsen är ett autonomt självvägande rättssubjekt

att egendom som tillförs stiftelsen vid bildandet i princip inte kan återkrävas av stiftaren

att enbart stiftelsens styrelse eller förvaltaren har rätt att bestämma över stiftelsens angelägenheter

att stiftaren, bortsett från val av styrelse och revisorer, inte kan förbehålla sig rätten att bestämma över någon del av förvaltningen.

Förutom civilrättsliga regler innehåller stiftelselagen regler om tillsyn och registrering. Lagen är i första hand utformad med tanke på behovet av reglering av avkastningsstiftelser, t.ex. donationsfonder, men är fullt ut tillämplig på verksamhetsstiftelser, t.ex. kommunala bostadsstiftelser. Lagen omfattar i princip *alla* stiftelser även sådana som inte är allmännyttiga enligt 1929 års tillsynslag och stiftelser som enligt stiftarnas förordnanden skall vara undantagna från tillsyn.

Lagen är dock *inte tillämplig* på

- a) församlingskyrkor och domkyrkor av stiftelsekaraktär,
- b) stiftelser till förmån för *bestämda* fysiska personer,
- c) allmänna arvsfonden, kyrkofonden och andra fonder vars ändamål är reglerat i lag,
- d) gravfonder som inte är stiftelser,
- e) tryggandestiftelser (pensionsstiftelser och personalstiftelser).

1 INLEDANDE BESTÄMMELSER

Stiftelsebegreppet m.m.

I 1 kap 2 § stiftelselagen finns en allmän definition av begreppet stiftelse.

"En stiftelse bildas genom att egendom enligt *förordnande* av en eller flera stiftare *avskiljs* för att *varaktigt* förvaltas som en *själständigt förmögenhet* för ett *bestämt ändamål*. Stiftelsens egendom skall anses vara avskild när den *tagits om hand av någon* som har åtagit sig att förvalta den i enlighet med stiftelseförordnandet."

För en stiftelsebildning krävs två rättshandlingar från stiftaren:

- a) ett *stiftelseförordnande* med angivande av ett bestämt och varaktigt ändamål,
- b) en *förmögenhetsdisposition* i enlighet med förordnandet

Denna definition ansluter nära till den definition som finns i tillsynslagen. En väsentlig skillnad är dock att den för stiftelsen avsedda egendomen måste vara avskild (se nedan) och att stiftelseförordnandet skall vara *skriftligt*. Ett giltigt testamentariskt förordnande, t.ex. ett muntligt nödtestamente, godtas dock. Vidare godtas muntliga stiftelseförordnanden om stiftelsen tillkommit före lagens ikraftträdande.

Stiftelserättsliga koncerner

Stiftelselagen inför begreppet *moderstiftelse*. En moderstiftelse är enligt 1 kap 5 § stiftelselagen en stiftelse som äger så många aktier eller andelar i en svensk eller utländsk juridisk person att den har mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar. En sådan juridisk person kallas *dotterföretag*. Som dotterföretag räknas även dotter-dotterföretag och företag som ägs av dotterföretagen gemensamt eller tillsammans med moderstiftelsen.

Moderstiftelse och dotterföretag utgör tillsammans en *koncern*. Dotterföretaget kan inte vara stiftelse eftersom detta inte kan ägas av moderstiftelsen. Om kommunen har för avsikt att bilda en *aktiebolagsrättslig äkta koncern* enligt 1 kap 5 § aktiebolagslagen kan dotterföretag inte heller drivas i stiftelseform. En stiftelse kan inte lämna eller motta koncernbidrag med skatterättslig verkan.

Stiftelsens namn

Stiftelsen skall enligt 1 kap 6 § stiftelselagen ha ett *namn* där ordet stiftelse skall ingå. Endast en sådan juridisk person som utgör en stiftelse i lagens mening får kalla sig stiftelse. Beslut om stiftelsens namn fattas av styrelsen eller förvaltaren om ej annat förordnats av stiftaren. Kommunalt förvaltade donationsfonder och verksamhetsstiftelser som inte har ordet "stiftelse" med i namnet måste således lägga ordet stiftelse till namnet.

Stiftelsekapitalet

Något minimikrav på stiftelseförmögenhetens storlek uppställs inte. Förmögenheten skall dock vara tillräcklig för att stiftelsen skall kunna verka enligt sitt ändamål. Med hänsyn till kravet på varaktighet torde det enligt vår mening vara tillräckligt att stiftelsen tillförs medel som kan beräknas åtgå för att bedriva stiftelsens verksamhet under cirka fem år. Om stiftelsekapitalet är otillräckligt vid stiftelsebildningen kan det finnas risk för att stiftelsen bedöms vara en ogiltig stiftelsebildning på grund av ursprunglig brist. Detta kan medföra ett personligt ansvar för den eller de styrelseledamöter som ingått förbindelser för "stiftelsens" räkning.

Nya anslagsstiftelser kan inte bildas

En omdiskuterad nyhet i lagen är det hinder mot att bilda anslagsstiftelser som införs genom att kravet på att en stiftelse (bortsett från insamlingsstiftelser) skall tillföras en självständig förmögenhet av varaktig natur vid stiftelsebildningen. Detta betyder i regel att besittningen till stiftelseförmögenheten skall ha övergått till den som lämnat förvaltningsåtagandet. Enligt propositionen bör bedömningen av om varaktighetskravet är uppfyllt ske med utgångspunkt i den egendom som avskilts för stiftelsen och således utan hänsynstagande till eventuella utfästelser i förordnandet om ytterligare tillskott (s. 52).

Lagen medger inte stiftelsebildningar som är beroende av att stiftaren utfäster sig att finansiera stiftelsens framtida verksamhet genom t.ex. årliga anslag. Några nya anslagsstiftelser kan således inte bildas efter den 1 januari 1996.

De befintliga anslagstiftelserna får vara kvar

Enligt lagen (1994:1221) om införande av stiftelselagen berörs inte befintliga anslagsstiftelser av kravet på att förmögenheten skall vara avskild. Detta förutsätter dock att det förelåg en giltig utfästelse vid stiftelsens bildande. För många anslagsstiftelser saknas ett sådant finansieringslöfte men är möjligen underförstått. Om det föreligger osäkerhet bör enligt vår mening fullmäktige i ett särskilt beslut tydliggöra sin avsikt att även i fortsättningen anslå medel till stiftelsen. Ett sådant beslut kan formuleras enligt följande.

"NN-stiftelsen som bildades 1961 av X-stads kommun och som varit beroende av kommunala anslag för driften kommer även i fortsättningen att tillföras kommunala medel. Beslutet gäller endast under förutsättning att anslagna medel används i enlighet med stiftelsens ändamål. Beslutet kan komma att omprövas om fem år."

Finansieringslöftet kan även formaliseras i ett skuldebrev som överlämnas till stiftelsen.

2 FÖRVALTNING

Egen och anknuten förvaltning

Begreppen *egen* förvaltning och *anknuten* förvaltning införs i lagen. Med egen förvaltning avses enligt 2 kap 2 § stiftelselagen att en eller flera fysiska personer åtagit sig att förvalta stiftelsens egendom. Dessa personer utgör stiftelsens *styrelse*. Med anknuten förvaltning avses att en befintlig juridisk person, t.ex. en kommun, åtagit sig förvaltningen. Den juridiska personen är stiftelsens *förvaltare*.

En äldre stiftelse (dvs. en stiftelse som bildats före lagens ikraftträdande) anses enligt 5 § införandelagen ha *egen* förvaltning om det finns ett *särskilt för stiftelsen inrättat organ* som ytterst svarar för placeringen av stiftelsens förmögenhet. Kommunala verksamhetsstiftelser som t.ex. kommunala bostadsstiftelser men även donationsfonder med särskilt utsedd styrelse utgör exempel på stiftelser med egen förvaltning. En äldre stiftelse skall anses ha *anknuten* förvaltning om det vid lagens ikraftträdande är ett *organ för en juridisk person* eller en statlig myndighet som ytterst svarar för frågor om placeringen av stiftelsens förmögenhet. Detta är fallet beträffande flertalet kommunalt förvaltade donationsfonder.

Ansvar för att föreskrifterna i stiftelseförordnandet följs

Enligt 2 kap 3 § stiftelselagen svarar styrelsen respektive förvaltaren för att föreskrifterna i stiftelseförordnandet följs. I specialmotiveringen (s. 117) sägs att det vid anknuten förvaltning ytterst är ett åliggande för förvaltarens högsta verkställande organ att förordnandet efterlevs. Det sägs också att om förvaltaren är t.ex. en kommun eller ett landsting vilar ansvaret på kommunens eller landstingets styrelse.

För vissa kommunalt förvaltade donationsfonder överförs förvaltaruppdraget automatiskt till den juridiska person som ytterst svarar för placeringen av stiftelsens förmögenhet

Enligt 5 § andra stycket andra meningen införandelagen skall den juridiska person eller den statliga myndighet som ytterst svarar för placeringen av stiftelsens förmögenhet anses vara stiftelsens förvaltare. Detta innebär att om en donator föreskrivit att den ekonomiska förvaltningen i en för övrigt kommunalt förvaltad fond skall ligga hos en t.ex. en bank är det banken som från den 1 januari 1996 skall svara för förvaltningen *i sin helhet*, dvs. även för att förpliktelseerna i stiftelseförordnandet följs.

Om kommunen vill ha kvar förvaltningen i kommunal regi bör banken och tillsynsmyndigheten kontaktas. En möjlighet är att banken och kommunen gör en anmälan till tillsynsmyndigheten om att förvaltaruppdraget skall upphöra. Kommunen åtar sig förvaltaruppdraget och uppdrar samtidigt den *ekonomiska* förvaltningen till banken.

Krav på godtagbar placering

Om inte stiftelseförordnandet innehåller särskilda placeringsregler svarar styrelsen respektive förvaltaren enligt 2 kap 4 § stiftelselagen för att stiftel-

sens förmögenhet är placerad på ett *godtagbart* sätt. Förmögenhetsförvaltningen skall utgå från ett helhetsperspektiv. Viktiga faktorer att beakta är:

- a) skydd mot nominella förluster,
- b) skydd mot penningvärdesförsämring,
- c) utdelningsbar avkastning,
- d) real värdestegring,
- e) likviditet

Ingen av dessa faktorer väger tyngre än någon annan. Styrelsen eller förvaltaren skall tillse att det finns en balans mellan faktorerna för att därigenom minska de risker som är förknippade med förmögenhetsförvaltning. Stiftelselagen innebär att tillsynslagens regel om s.k. nöjaktig placering där säkerhetskravet betonades har ersatts med en mera flexibel regel som underlättar en mera aktiv förmögenhetsförvaltning. Detta kan innebära att gällande placeringsföreskrifter kan behöva ses över. Om stiftelseförordnandet innehåller föreskrifter om placering som inte är godtagbara enligt stiftelselagen kan i vissa fall finnas skäl att begära permutation av dessa.

Samförvaltning

Enligt 2 kap 5 § stiftelselagen är *samförvaltning* tillåten om inte annat följer av stiftelseförordnandet. Det bör observeras att samförvaltning inte, som vid en samfunds bildning, innebär att två eller flera fonder fusioneras. Varje fond förvaltas som självständiga juridiska personer och förvaltaren följer de ursprungliga donationsvillkoren. Skillnaden är att fondens förmögenhet förvaltas tillsammans med andra fonders medel i syfte att öka tillväxten och avkastningen. Varje fond har en bestämd andel av den gemensamt förvaltade förmögenhetsmassan. Såväl stora som små fonder kan samförvaltas. En konsekvens blir dock att årsredovisningsskyldigheten även kommer att omfatta fonder med tillgångar som understiger ett basbelopp.

Låneförbud

Stiftelselagen innehåller ett *låneförbud*. En stiftelse får enligt 2 kap 6 § stiftelselagen inte lämna penninglån till eller ställa säkerhet till förmån för bl.a. stiftaren eller förvaltaren. Något undantag för stiftelser som bildats av kommuner och landsting finns inte. Detta innebär bl.a. att stiftelsen inte kan lämna penninglån till eller ställa säkerhet till förmån för kommunen. Den närmare innebörden av låneförbudet har inte klargjorts i förarbetena. Om t.ex. en kommunal verksamhetsstiftelse placerar likvida medel på ett kommunalt koncernkonto kan hävdas att det inte är fråga om utlåning i egentlig mening. Med hänsyn till att Lagutskottet (1993/94:LU12) avvisat motioner och skrivelser från bland andra Kommunförbundet med förslag om att kommunala stiftelser borde kunna få ingå i "internbanker" anser vi att övervägande skäl talar för att låneförbudet innebär att en verksamhetsstiftelse inte kan placera likvida medel hos kommunens internbank eller vara anslutet till ett s.k. koncernkonto. Vidare torde det inte vara tillåtet att placera donationsfondernas

medel i kommunens kassa. En konsekvens av låneförbudet är att kommunala verksamhetsstiftelser bör ställas utanför eventuella internbanker eller koncernkonton och att kommuner som idag förvaltar fondmedel tillsammans med kommunala medel måste överföra dessa till någon bank. Enligt 6 § införelagen gäller inte låneförbudet ifråga om lån som har lämnats eller säkerheter som har ställts före lagens ikraftträdande.

Styrelsen

Enligt 2 kap 9 § stiftelselagen är det styrelsen som *utser och entledigar* ledamöter om inte annat följer av stiftelseförordnandet. Styrelsen utser ordförande om inte annat följer av stiftelseförordnandet. När en kommun eller ett landsting ensamt bildat en stiftelse skall fullmäktige enligt 3 kap 17 § kommunallagen förbehålla sig rätt att utse samtliga ledamöter i styrelsen och minst en revisor. Enligt 2 kap 16 § stiftelselagen är det styrelsen som företräder stiftelsen och tecknar dess namn och firma.

Jäv

En styrelseledamot eller en förvaltare är enligt 2 kap 14 § stiftelselagen *jävig* och får därmed inte handlägga frågor som rör avtal mellan honom och stiftelsen eller mellan tredje man och stiftelsen om han i frågan har ett väsentligt intresse som kan strida mot stiftelsens. Med avtal jämställs annan rättshandling, t.ex. ensidigt beslut att dela ut bidrag. Om en styrelseledamot i en kommunal stiftelse tillika är ledamot i en kommunal styrelse eller nämnd torde detta i likhet med vad som gäller för aktiebolag *inte* automatiskt medföra jäv. Om jäv anses föreligga kan styrelsen eller förvaltaren begära att tillsynsmyndigheten utser en god man som företräder stiftelsen.

Förvaltaren

Enligt 2 kap 23 § stiftelselagen företräder förvaltaren stiftelsen och tecknar dess namn och firma. Bestämmelsen är tvingande vilket innebär att förvaltaren har rätt att företräda stiftelsen även om stiftaren föreskrivit annat. Enligt propositionen (s.140) företräds en kommunalt förvaltd donationsfond av kommunstyrelsen. Förvaltare för en stiftelse som är registrerad i stiftelseregistret kan bemyndiga någon annan att företräda stiftelsen och teckna firman. En sådan företrädare skall registreras. Om stiftelsen inte är registrerad i stiftelseregistret, vilket kommer att vara fallet beträffande flertalet donationsfonder, kan förvaltaren bemyndiga någon annan att företräda stiftelsen och teckna firman enligt avtalslagens fullmaktsregler.

En stiftare får *inte* vara förvaltare. En av kommunen bildad stiftelse får därmed inte överlämna någon del av förvaltningen till kommunen. Kommunen kan från och med den 1 januari 1996 inte bilda en stiftelse med anknyten förvaltning med sig själv som förvaltare. Av 7 § införelagen följer att befintliga stiftelser där kommunen är förvaltare inte berörs av förbudet.

Skäligt arvode

En styrelseledamot eller förvaltare har enligt 2 kap 15 och 22 §§ stiftelselagen rätt till *skäligt arvode*. Vad som är skäligt beror bl.a. på vilka förvaltningsåtgärder som vidtas. En kommun anses ha rätt att debitera en förvaltningsavgift motsvarande självkostnaden. Kostnad för att delta i stiftelseutbildning är exempel på kostnader som normalt bör godtas som en skälig förvaltningskostnad och som därför kan fördelas ut på de fonder som förvaltas av kommunen. För förvaltare föreskrivs "rätt till skäligt arvode i efterskott för kalenderår."

3 BOKFÖRING OCH ÅRSREDOVISNING M.M.

En stiftelse är enligt 3 kap 1 och 2 §§ stiftelselagen *bokföringsskyldig* om

- a) stiftelsen driver näringsverksamhet¹,
- b) är moderstiftelse
- c) har bildats av eller tillsammans med staten, en kommun, ett landsting eller en kyrklig kommun,
- d) har tillgångar som överstiger 10 basbelopp enligt lagen om allmän försäkring.

Bokföringsskyldigheten skall fullgöras enligt bokföringslagen och gäller all verksamhet som stiftelsen utövar. Bestämmelsen är bl.a. aktuell för donationsfonder som har tillgångar som överstiger 10 basbelopp. Bokföringslagen har genom stiftelselagen blivit tillämplig för den del av kommunens verksamhet som bedrivs i stiftelseform.

En stiftelse kan ha sin grundbokföring gemensam med andra stiftelser.

Årsredovisning

En bokföringsskyldig stiftelse skall enligt 3 kap 7 § stiftelselagen upprätta *årsredovisning*. Årsredovisningen består av årsbokslutets resultat- och balansräkning samt en förvaltningsberättelse med uppgift om hur stiftelsens *ändamål har främjats* under räkenskapsåret. Om flera fonder samförvaltas kan erforderliga uppgifter för respektive fond redovisas i en gemensam årsredovisning. Den av revisorn påtecknade årsredovisningen skall senast sex månader efter räkenskapsårets utgång jämte en kopia av revisionsberättelsen sändas till tillsynsmyndigheten. Bestämmelsen gäller dock inte kommunalt bildade stiftelser. Dessa skall senast sex månader efter räkenskapsårets utgång hålla en kopia av revisionsberättelsen och den av revisorn påtecknade årsredovisningen tillgänglig för var och en som vill ta del av den. Av 1 kap 9 § sekretesslagen följer att bestämmelserna om allmänna och offentliga handlingar gäller för stiftelser där kommunen utövar ett rättsligt bestämmande inflytande.

---

¹En stiftelse utövar näringsverksamhet om den är näringsidkare i den mening detta begrepp har i bokföringslagen och annan civilrättslig lagstiftning. Detta innebär att det inte finns något krav på vinstsyfte vilket är fallet i skatterätten.

En beslutför kommunstyrelse skall skriva under årsredovisningen för kommunalt förvaltade donationsfonder

Enligt 3 kap 11 § stiftelselagen skall årsredovisningen skrivas under av samtliga styrelseledamöter eller i fråga om stiftelser med anknuten förvaltning av förvaltaren. I motiven (s. 150) sägs att: "Detta innebär att redovisningen skall skrivas under av någon som enligt lag eller annan författning eller enligt praxis är behörig att företräda förvaltaren i alla dennes egna angelägenheter... Årsredovisningen för t.ex. en kommunalt förvalttad anknuten stiftelse måste således skrivas under av minst så många av ledamöterna i kommunstyrelsen att de tillsammans bildar en beslutför kommunstyrelse." För samförvalttade fonder torde det vara tillräckligt att kommunstyrelsen skriver under en gemensam årsredovisning.

När det gäller fonder där donator utpekatt t.ex. socialnämnden eller skolstyrelsen som styrelse eller förvalttare bör det enligt vår mening vara fullt tillräckligt om den besluttförä facknämnden skriver under årsredovisningen.

Räkenskapssammanställning

En stiftelse som *inte* är bokföringsskyldig skall enligt 3 kap 5 § stiftelselagen föra *räkenskaper* över inbetalningar och utbetalningar. Räkenskaperna skall avslutas med en sammanställning för varje räkenskapsår. Av denna sammanställning skall stiftelsens finansiella ställning framgå samt tillgångarnas värde. Räkenskapssammanställningen behöver inte sändas in till tillsynsmyndigheten.

4 REVISION

Alla stiftelser och fonder skall ha minst en revisor

Enligt 4 kap 1 § stiftelselagen skall varje stiftelse ha minst en revisor. I stiftelser med egen förvaltning utses och entledigas revisorn av styrelsen om inte annat föreskrivs i stiftelseförordnandet. När kommunen eller landstinget ensam bildat en stiftelse skall fullmäktige enligt 3 kap 17 § kommunallagen förbehålla sig rätt att utse minst en revisor. En nyhet i jämförelse med vad som gäller i dag är att även donationsfonder som förvalttas av kommunen skall ha en särskilt utsedd revisor. Om inte annat föreskrivs i stiftelseförordnandet utses revisorn av fullmäktige.

Kvalifikationskraven

I 4 kap 3 § stiftelselagen sägs att en revisor skall ha den insikt i och erfarenhet av redovisning och ekonomiska förhållanden som med hänsyn till stiftelsens ändamål samt arten och värdet av stiftelsens tillgångar fordras för uppdragets fullgörande.

Enligt 4 kap 4 § stiftelselagen skall minst en revisor vara *auktoriserad eller godkänd* om stiftelsen är skyldig att upprätta årsredovisning enligt stiftelselagen.

Om stiftelsens tillgångar överstiger 1000 basbelopp eller om stiftelsen har mer än 200 anställda skall stiftelsen ha en auktoriserad revisor.

Stiftelselagens allmänna kvalifikationskrav är så allmänt hållna att det inte bör vara något problem att utse en lekman till revisor. I stiftelser som är skyldiga att upprätta årsredovisning skall dock minst en revisor vara auktoriserad eller godkänd revisor. Detsamma gäller om stiftelseförordnandet innehåller krav på kvalificerad revisor.

Revisionsberättelsen

Revisorerna skall enligt 4 kap 11 § stiftelselagen avge en revisionsberättelse för varje räkenskapsår. Denna skall bland annat innehålla ett uttalande om huruvida årsredovisningen gjorts upp enligt stiftelselagen. Revisionen skall inte endast innefatta en siffergranskning utan skall även innefatta en kvalitativ bedömning av styrelsens eller förvaltarens förvaltningsåtgärder. I revisionsberättelsen skall det därför bl.a. anmärkas om stiftelsens tillgångar använts i strid med ändamålet eller om förmögenheten är placerad i strid med stiftelseförordnandet. Något uttalande om ansvarsfrihet behöver inte göras om detta inte följer av stiftelseförordnandet. Om en stiftare, t.ex. en kommun, fattar beslut om ansvarsfrihet för styrelsen i en kommunal verksamhetsstiftelse torde det i analogi med vad som gäller för aktiebolag medföra att *kommunen* beskärs från möjligheten att föra skadeståndstalan såvida inte beslutet om ansvarsfrihet grundats på i väsentliga hänseenden oriktiga eller ofullständiga uppgifter. Möjligheten att föra skadeståndstalan som grundas på brott påverkas inte av ett beslut om ansvarsfrihet.

Kommunrevisionens uppgifter enligt kommunallagen

Enligt 9 kap 7 § kommunallagen granskar de kommunala revisorerna, i den omfattning som följer av god revisionssed, *all verksamhet* som bedrivs inom nämndernas verksamhetsområden. De prövar om verksamheten sköts på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt, om räkenskaperna är rättvisande och om den kontroll som görs inom nämnderna är tillräcklig. När det gäller kommunala stiftelser med egen förvaltning (styrelse) omfattar kommunrevisionens granskning i första hand att den nämnd som är ansvarig för verksamheten enligt 6 kap 7 § kommunallagen utövar en tillräcklig kontroll över verksamheten. Stiftelsernas verksamhet revideras av de i särskild ordning utsedda revisorerna. När det gäller stiftelser med anknuten förvaltning (donationsfonder) och som förvaltas av en kommunala nämnder granskar kommunrevisionen de kommunala nämndernas befattning med fonderna i sin helhet.

Revisorernas uppgifter enligt stiftelselagen

Enligt 4 kap 9 § stiftelselagen skall revisorerna, i den omfattning som följer av god revisionssed granska stiftelsens räkenskaper och årsredovisning, årsbokslut eller räkenskapssammanställning samt styrelsens eller förvaltarens förvaltning. Stiftelselagens bestämmelser gäller även för de revisorer som utsetts av fullmäktige i kommunala stiftelser med egen förvaltning och med

anknuten förvaltning (donationsfonder). Genom stiftelselagen har det uppkommit ett system med *dubbel granskning* av donationsfondernas förvaltning. I regel bör situationen kunna hanteras på så sätt att den som utses till revisor i en donationsfond som förvaltas av kommunen väljs bland de som är valda till revisorer i kommunen och uppfyller stiftelselagens behörighetskrav.

Förtroendevalda revisorer och revisorsjävet

Enligt 4 kap 6 § stiftelselagen kan bl.a. stiftelsens stiftare eller förvaltare inte vara revisor i stiftelsen. Detta gäller även bl.a. företrädare för stiftaren, stiftarens anställda och personer som på annat sätt intar en underordnad eller beroende ställning till stiftelsen, stiftaren eller förvaltaren. Lagutskottet har med anledning av bl.a. en skrivelse från Kommunförbundet, i vilken befärades att jävsbestämmelsen skulle kunna tolkas som ett hinder mot att utse förtroendevalda som revisorer i en kommunalt bildad stiftelse, uttalat att några gränsdragningsproblem mellan den revision som utförs av kommunrevisionen och den revision som utförs av stiftelsens revisorer inte torde uppstå². Eftersom det vanligtvis är *förtroendevalda* som utses som revisorer i båda fallen torde lagutskottets uttalande kunna tolkas så att det inte finns något hinder mot att utse förtroendevalda som revisorer i kommunala och landstingskommunala stiftelser under förutsättning att de uppfyller stiftelselagens kvalifikationskrav. Om det är fråga om en årsredovisningspliktig stiftelse måste som ovan nämnts minst en av revisorerna vara auktoriserad eller godkänd. Det bör understrykas att enligt kommunallagen räknas en förtroendevald inte som företrädare, anställd eller som någon som intar en underordnad eller beroende ställning till kommunen. Givetvis kan en förtroendevald ha givits behörighet att företräda kommunen genom fullmakt eller delegering.

I propositionen (s. 158 jämfört med s. 124) anges att den personkrets som träffas av revisorsjävet i huvudsak motsvarar den som omfattas av låneförbudet. I stiftelser med anknuten förvaltning skulle detta innebära att den som är ledamot i förvaltarens "högsta verkställande organ" dvs. kommunstyrelsen inte får vara revisor i en kommunalt förvaltd donationsfond. Enligt denna tolkning omfattar bestämmelsen om revisorsjäv *inte* ledamöter i facknämnderna. Enligt vår mening är det likväl mindre lämpligt att en person som är ledamot i en facknämnd och som därvid kan komma att fatta beslut av betydelse för en fond som förvaltas av nämnden även utses till revisor i fonden.

---

² 1993/94:LU12 s.20

5 SKADESTÅND

En styrelseledamot, förvaltare eller en revisor kan enligt 5 kap 1 och 2 §§ stiftelselagen bli skadeståndsskyldig om

- a) han uppsåtligt eller av oaktsamhet orsakar *skada för stiftelsen* då han fullgör sitt uppdrag,
- b) han genom åsidosättande av föreskrifterna i stiftelseförordnandet eller stiftelselagen tillfogar *skada för annan*.

Talan om skadestånd kan väckas av bland andra

- a) styrelsen eller förvaltaren
- b) stiftaren
- c) styrelseledamot
- d) destinatär
- e) tillsynsmyndigheten

Den som väckt talan med stöd av denna bestämmelse svarar för rättegångskostnaderna men har rätt till ersättning av stiftelsen för den kostnad som täcks av vad som kommit stiftelsen till godo genom rättegången. Skadeståndstalan för stiftelsens räkning skall, om det inte är fråga om brott, väckas *inom tre år* från utgången av det räkenskapsår då beslut fattats eller åtgärd vidtagits som orsakat skada. Preskriptionstiden är således tre år då det gäller skada som tillfogats *stiftelsen*. Preskriptionstiden då det gäller skada som tillfogats någon annan än stiftelsen följer huvudregeln i preskriptionslagen som är tio år.

Enligt specialmotiveringen kan *tillsynsmyndigheten* inte väcka skadeståndstalan när det gäller kommunalt bildade stiftelser (s.209). Åtgärder som beslutas av en kommunal styrelse eller nämnd avseende en kommunalt förvaltd donationsfond kan inte leda till personligt ansvar *enligt stiftelselagen* eftersom skadeståndsskyldigheten enligt 5 kap 1 § åvilar förvaltaren, dvs. *kommunen* som juridisk person.

6 ÄNDRING M.M. AV FÖRESKRIFTER I ETT STIFTELSEFÖRORDNANDE

Kammarkollegiet kan enligt 6 kap 1 § stiftelselagen ge tillstånd (permutation) till en styrelse eller förvaltare att *ändra, upphäva eller i särskilt fall åsidosätta* föreskrifter i ett stiftelseförordnande. Kollegiet beslutar om permutation för *alla* stiftelser oavsett om stiftelseförordnandet meddelats av enskild eller av t.ex. en kommun.

Huvudregeln är att det krävs permutation för ändring av föreskrifter som avser:

- a) stiftelsens ändamål ³ (syfte, verksamhetsföremål och destinatärskrets),
- b) placering av förmögenheten,
- c) förvaltningsform (egen eller anknuten förvaltning),
- d) hur styrelsen skall utses eller vara sammansatt,
- e) styrelsens beslutsförhet och omröstningsförfarande,
- f) styrelsearvode eller förvaltararvode,
- g) räkenskaper eller årsredovisning,
- h) revision,
- i) rätt att föra talan om skadestånd eller entledigande av styrelseledamot eller förvaltare.

En föreskrift får ändras endast om den på grund av *ändrade förhållanden inte kan följas* eller har blivit *uppenbart onyttig* eller *uppenbart strider mot stiftarens avsikter* eller om det finns *andra särskilda skäl*.

Det är enbart stiftelsens styrelse eller förvaltare som skall besluta om och ansöka om permutation. Stiftaren, till exempel en kommun, får *inte* ansöka om permutation.

En styrelse eller förvaltare får enligt 6 kap 3 § stiftelselagen *själv* besluta om ändring av föreskrifter som *inte avser ändamålet*, dvs. syfte, verksamhetsföremål och destinatärskrets, om det finns ett uttryckligt *ändringsförbehåll* i stiftelseförordnandet, som medger ändring *utan* Kammarkollegiets tillstånd.

Även utan ändringsförbehåll får styrelsen eller förvaltaren *själv* besluta om ändring av föreskrifter som inte finns upptagna i 6 kap 1 § stiftelselagen, t.ex.:

- a) vem som utser ledamöter i utdelningsnämnder eller förslagsnämnder,
- b) ändring av stiftelsens namn,
- c) hur kallelse till styrelsemöte skall ske,
- d) hur ofta styrelsesammanträden skall äga rum,
- e) bestämmelser om personal.

Ett sådant beslut skall anmälas till tillsynsmyndigheten. Beslutet gäller från och med den dag då tre månader förflutit sedan underrättelsen inkommit till tillsynsmyndigheten och denna inte hörts av och haft något att invända mot beslutet.

Om ett stiftelseförordnande innehåller ett ändringsförbehåll som ger *stiftaren*, t.ex. en kommun, rätt att ändra eller upphäva föreskrifter i förordnandet, är

---

³Exempel på förändringar av ändamålsbestämmelser som kräver permutation är upplösning av stiftelse, sammanläggning av flera stiftelser, delning av en stiftelse, ändring av kapitaliseringsföreskrift, försäljning av fastighet som utgör verksamhetsföremål, höjande av utdelningsbelopp.

förbehållet utan verkan. Detta gäller dock inte stiftelser som bildats före lagens ikraftträdande. Sådana ändringsförbehåll skall ha *samma giltighet* efter stiftelselagens ikraftträdande som före.⁴

Det kan även nämnas att en kommunalt bildad industristiftelse som utrustats med ett upplösningförbehåll av innebörd att stiftelsen när som helst kunde upplösas genom ett fullmäktigebeslut varvid behållna medel återgick till kommunen utan beaktande av stiftelsens ursprungliga ändamål underkänts som skattesubjekt i en nyligen meddelad kammarrättsdom.⁵

Förbrukning av en stiftelses tillgångar utan beslut om permutation

Enligt 6 kap 5 § stiftelselagen får en styrelse eller förvaltare *utan* Kammarkollegiets tillstånd besluta om förbrukning av en stiftelses tillgångar för stiftelsens ändamål eller ett ändamål som så nära som möjligt motsvarar detta om samtliga nedanstående krav är uppfyllda.

- a) stiftelsen bildats för *mer än 50 år* sedan,
- b) stiftelsen *inte kunnat främja sitt ändamål* under de senaste fem åren,
- c) värdet av stiftelsens *tillgångar understiger ett basbelopp*,
- d) stiftelsen *saknar skulder*.

Ett sådant beslut skall anmälas till tillsynsmyndigheten. Beslutet gäller från och med den dag då tre månader förflutit sedan underrättelsen inkommit till tillsynsmyndigheten och denna inte haft något att invända mot beslutet.

7 LIKVIDATION OCH UPPLÖSNING

Så snart det finns skäl att anta att värdet av en *näringsdrivande* stiftelses tillgångar understiger skulderna skall styrelsen eller förvaltaren enligt 7 kap 1 § stiftelselagen ofördröjligen upprätta en *kontrollbalansräkning*. Denna skyldighet föreligger inte om kommunen tillskjuter medel antingen i form av ett kapitaltillskott eller i form av ett individualiserat finansieringslöfte av fullmäktige. För att godkännas som en tillgång i stiftelsens balansräkning torde krävas att löftet formaliseras i ett skuldebrev som överlämnas till stiftelsen. En kommunal borgen räknas inte som en tillgång hos stiftelsen.

Vid bestämmandet av värdet av stiftelsens tillgångar skall i princip varje tillgång tas upp till försäljningsvärdet. Om värdet av tillgångarna understiger skulderna skall styrelsen eller förvaltaren eller styrelseledamot eller revisor

---

⁴Äldre ändringsförbehåll godtas om de inte är godtyckliga. Förbehållet skall vara kopplat till om *en viss bestämd händelse* inträffar. (Se vidare Det mesta om stiftelser i teori och praktik s 50 f.)

⁵ Domen är meddelad av Kammarrätten i Sundsvall den 8 mars 1994, målnummer 393-1991, 414-1991 och har vunnit laga kraft. Domen har således inte överklagats till Regeringsrätten.

ansöka om *likvidation* hos tingsrätten. Om detta inte sker kan enskilda styrelseledamöter bli *personligen betalningsansvariga* för de förpliktelser som uppkommer för stiftelsen.

8 STIFTELSES FIRMA

En näringsdrivande stiftelses firma (namn) skall enligt 8 kap 1 § stiftelselagen tydligt skilja sig från andra firmor som förut är införda i stiftelseregistret. Bestämmelser om firma finns i firmalagen (1974:156). Som ovan redovisats skall en stiftelse ha ett namn där ordet stiftelse ingår i namnet.

Handlingar som utfärdas för en stiftelse bör undertecknas med angivande av stiftelsens firma. Utfärdande av handling utan angivande av firma *kan* medföra personligt ansvar.

9 TILLSYN M.M.

Alla stiftelser kommer att stå under tillsyn

Enligt 9 kap 1 § stiftelselagen kommer *alla* stiftelser att stå under tillsyn av en tillsynsmyndighet. Tillsynen omfattar således t.ex. kommunala verksamhetsstiftelser *oavsett om de i stiftelseförordnandet undantagits från tillsyn* och kommunalt förvaltade *donationsfonder oavsett stiftelseförmögenhetens storlek*. Enligt 12 § införelagen skall äldre stiftelser, som av stiftaren undantagits från tillsyn enligt lagen (1929:116) om tillsyn över stiftelser behandlas som om undantagandet skett från tillsyn enligt stiftelselagen. Detta innebär att någon fullständig frihet från tillsyn inte längre föreligger ens för äldre kommunala stiftelser som undantagits från tillsyn enligt tillsynslagen.

Den nya stiftelselagens bestämmelser om tillsyn av stiftelser är betydligt mera detaljerade i jämförelse med 1929 års tillsynslag. I 9 kap 3 - 10 §§ stiftelselagen klargörs tillsynsmyndighetens tre huvuduppgifter: ingripande vid misskötsel, service gentemot stiftelserna och kontroll av att styrelsen eller förvaltaren fullgör sina åligganden. Tillsynsmyndighet för stiftelser med egen förvaltning är länsstyrelsen i det län där *styrelsen* har sitt säte. Tillsynsmyndighet för stiftelser med anknuten förvaltning är länsstyrelsen i det län där *förvaltaren* har sitt säte.

Fullständig tillsyn

För kommunalt förvaltade *donationsfonder* som inte av stiftaren undantagits från tillsyn gäller s.k. *fullständig tillsyn* enligt 9 kap 3 - 9 §§.

Tillsynsmyndigheten får:

- a) ingripa vid misskötsel,
- b) lämna råd och upplysningar,
- c) begära in handlingar eller upplysningar från stiftelsen,

- d) kalla till och delta vid sammanträde med stiftelsens styrelse eller förvaltare eller förvaltare (gäller även t.ex. nämndsammanträde),
- e) utföra inspektion hos stiftelsen på tid och sätt som myndigheten bestämmer,
- f) skilja obehörig styrelseledamot från hans uppdrag,
- g) förelägga en eller flera styrelseledamöter eller förvaltaren att fullgöra sina åligganden,
- h) förbjuda en eller flera styrelseledamöter att verkställa ett beslut eller om det verkställts förelägga en eller flera styrelseledamöter att rätta beslutet,
- i) utse auktoriserad eller godkänd revisor om sådan saknas,
- j) väcka talan om skadestånd,
- k) interimistiskt entlediga styrelseledamot som misskött sitt uppdrag,
- l) förordna ny styrelseledamot eller ordförande om detta behövs,
- m) förordna ny förvaltare om stiftelse med anknuten förvaltning saknar förvaltare.

Tillsynen sker i första hand genom granskning av insända eller infordrade redovisningshandlingar.

Begränsad tillsyn

När det gäller kommunala *verksamhetsstiftelser* och donationsfonder som är undantagna från tillsyn enligt stiftelseförordnandet gäller *begränsad tillsyn* enligt 9 kap 10 § stiftelselagen.

Tillsynsmyndigheten kan:

- a) lämna råd och upplysningar,
- b) skilja obehörig styrelseledamot från hans uppdrag,
- c) utse auktoriserad eller godkänd revisor om sådan saknas,
- d) förordna ny styrelseledamot eller ordförande om detta behövs.

Om det kan antas att:

1. stiftelsen saknar namn,
2. stiftelsen inte har upprättat års- eller koncernredovisning, eller inte har avlämnat denna, årsbokslut eller räkenskapsammanställning till revisorn,
3. stiftelsen inte håller årsredovisning eller revisionsberättelse tillgänglig för var och en,
4. stiftelsen saknar behörig revisor.

kan tillsynsmyndigheten:

- a) ingripa vid misskötsel,
- b) begära in handlingar eller upplysningar från stiftelsen,
- c) kalla till och delta vid sammanträde med stiftelsens styrelse,
- d) förelägga en eller flera styrelseledamöter eller förvaltaren att fullgöra sina åligganden,
- e) förbjuda en eller flera styrelseledamöter att verkställa ett beslut eller om det verkställts förelägga en eller flera styrelseledamöter att rätta beslutet.

Enligt specialmotiveringen kan tillsynsmyndigheten *inte* väcka talan om entledigande när det gäller kommunalt bildade stiftelser (s. 209).

Tillsynsmyndighetens beslut får överklagas till kammarrätten. Tillsynsmyndigheten får överklaga kammarrättens beslut till Regeringsrätten.

10 REGISTRERING

En stiftelse skall enligt 10 kap 1 § stiftelselagen vara registrerad om

- a) den är skyldig att upprätta årsredovisning enligt stiftelselagen,
- b) det följer av stiftelseförordnandet

Årsredovisning skall upprättas av de stiftelser som är bokföringsskyldiga. Bokföringsskyldigheten omfattar stiftelser som utövar näringsverksamhet, stiftelser som är bildade av eller tillsammans med staten, en kommun, ett landsting eller en kyrklig kommun, stiftelser som är moderstiftelser samt stiftelser som har tillgångar motsvarande 10 basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (f.n. 357 000 kronor). Familjestiftelser som är bokföringsskyldiga endast p.g.a. att de har en förmögenhet på minst 10 basbelopp skall inte upprätta årsredovisning. Nyheter jämfört med dagens bestämmelser om anmälningskyldighet är att även stiftelser som inte är allmännyttiga eller som enligt stiftelseförordnandet skall vara undantagna från tillsyn skall registreras.

För kommunernas del innebär bestämmelserna att kommunala verksamhetsstiftelser, som driver näringsverksamhet och/eller har tillgångar som överstiger 10 basbelopp och därmed är bokföringsskyldiga enligt stiftelselagen, *skall vara registrerade*. Detta torde i praktiken innebära att samtliga kommunala verksamhetsstiftelser skall vara registrerade. Donationsfonder med tillgångar som överstiger 10 basbelopp skall vara registrerade.

Behörig företrädare för stiftelsens styrelse eller förvaltaren skall anmäla stiftelsen för registrering i stiftelseregistret i det län där stiftelsen har sitt säte eller om sätet inte är bestämt, där förvaltningen huvudsakligen utövas. Styrelsen eller förvaltaren skall anmäla stiftelsen för registrering senast sex månader efter det att stiftelsen blev bokföringsskyldig.

Befintliga äldre stiftelser skall registreras inom en månad efter lagens ikraftträdande. Registreringsskyldigheten för donationsfonder där någon annan än kommunen ytterst svarar för placeringen av stiftelsens förmögenhet torde i enlighet med införandelagen fullgöras av den som skall anses vara stiftelsens förvaltare.

11 INSAMLINGSSTIFTELSE OCH KOLLEKTIVAVTALSSTIFTELSE

En insamlingsstiftelse bildas enligt 11 kap 1 § stiftelselagen genom att

- a) en eller flera stiftare förordnar att *pengar* som inflyter efter ett *upprop* av dem, skall som en *självständig förmögenhet främja ett bestämt och varaktigt ändamål*, och
- b) någon åtar sig att *ta emot* pengarna för förvaltning i enlighet med förordnandet.

En insamlingsstiftelses namn skall innehålla ordet insamlingsstiftelse. Den är alltid bokföringsskyldig och står under fullständig tillsyn. Den är automatiskt upplöst om den saknar tillgångar under en sammanhängande tid av två år.

Det finns inget juridiskt hinder mot att en insamlingsstiftelse bildas genom ett upprop av kommunen och att man börjar bedriva samma slags verksamhet som kan bedrivas i en anslagstiftelse. Kommunen kan givetvis tillskjuta medel till stiftelsen. Enligt propositionen (s. 223) föreligger det inte någon insamlingsstiftelse om det enligt stiftelseförordnandet är meningen att de som lämnar penningbidrag just på grund därav skall erhålla inflytande över hur bidragen förvaltas. Detta hindrar inte att kommunen kan förbehålla sig rätt att utse ledamöter i styrelsen. Detta innebär att en insamlingsstiftelse i vissa fall möjligen *kan* vara ett fullvärdigt substitut till en anslagsstiftelse.

En kollektivavtalsstiftelse bildas genom att

- a) en *arbetsgivarorganisation* och en *central arbetstagarorganisation* i kollektivavtal förordnar att *pengar* som arbetsgivare enligt kollektivavtal eller annat avtal tillskjuter, skall som en *självständig förmögenhet främja ett bestämt ändamål*, och
- b) någon åtar sig att *ta emot* pengarna för förvaltning i enlighet med förordnandet.